

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Антоанета Христова

на дисертацията на Екатерина Димитрова „Социални полета на агресивни прояви в трудния ученически клас”

Представеният труд на Екатерина Димитрова е посветен на изключително значима тема за системата на образование, родителите и обществото – агресията на учениците и трудния клас като място на нейното проявление. Обемът и разпределението на работата (152 стр., от които 79 стр. теоретична и 82 стр. емпирична части) отговарят на изискванията за дисертационен труд. Разработката включва и 13 фигури, 40 таблици и 159 съвременни литературни източници.

Настоящото изследване на трудните класове разграничава две основни полета – вътрегрупово и извънгрупово, които имат както психично, така и физично измерение. В първа глава се разглеждат три основни аспекта: - Трудният клас като явление и проблем; - Факторите за формирането му; и Фазите на групова динамика при формирането на трудния клас и спецификата на агресивните прояви в него. Като дефиниция на трудния клас се приема, че това е малка социална група, която се характеризира със съществуването на социално психичен климат, насърчаващ конфликтни взаимоотношения, слабо психологическо овладяване на груповото поведение, изразена демотивация и в сравнение с нормалните класове, с по-високо проявени агресивни и деструктивни поведения на групово равнище. Формулирането на дефиницията е добра стъпка като начало на изследването, защото тя поставя търсенията в психологичната сфера, избягвайки риска от влизането в педагогическа терминология.

Втората глава представя постановката на емпиричното изследване като особено внимание заслужава формулираната подцел, а именно – отграничаването на трудните от нормалните ученически класове чрез извеждането на основни отличителни признаци. Добре разработен е и методологичния инструментариум на изследването. Той включва: 1. метод на експертната оценка за очертаване на поведенческите прояви на трудния клас

и по-специално на агресивните модели на поведение; 2. въпросник за преподавателя за конкретно проучване представите им за трудните класове; 3. въпросник за агресията на Бъс-Пери за измерване на степените на личностна агресивност на членовете на трудния клас; 4. въпросник за изследване на трудните класове, разработен за целите на изследването; и 5. въпросник за изследване на тормоза сред връстниците в училище по Калчев.

Трета глава представя резултатите от емпиричното изследване и тяхната интерпретация. Те са обединени в три отделни раздела, отнасящи се до агресивността на индивидуално равнище в класа, агресивните прояви на групово равнище и признаци, които съпътстват устойчивата агресивна нагласа на трудния клас. На индивидуално ниво данните очертават интересни тенденции за интерпретиране. Например, момчетата от трудния клас са физически по-агресивни от тези в нормалния клас, докато при момчетата такава зависимост не съществува. При вторите агресията се изразява повече във вербалната ѝ проява. На групово ниво всички форми на агресия са ясно изразени при трудните класове с водещи мотиви свързани с доминирането, стремежа към власт и запазването на статуса. Груповият агресивен тормоз е целенасочен, като се използват всички възможни средства срещу набелязаните жертви. Териториите на практикуване също са твърде широки, а обект на агресията е и преподавателя в трудния училищен клас. Преобладаващата демотивация в него се обяснява с обърнатата ценностна система, където нивото на обвързаност и интелектуалното развитие заемат едно от последните места в йерархията на груповите ценности. Доказва се, че юношите от трудните класове са в по-висока степен самонадеяни, в сравнение с нормалните групи, което се характеризира със завишени нива на самооценка и агресивно поведение – резултат от т.нар. „заплашен егоизъм”.

Дисертацията на Екатерина Димитрова прави впечатление с добрата структура, лека четивност и яснота на формулираните задачи. Теоретичният обзор е последователно представен, като ясно са очертани рамките, върху които изследователя построява изследването. Принос към работата е и приложния аспект на резултатите, които допринасят към инструментариума за диагностициране на трудните класове по признаци и отбелязването на психологичните методи за интервенция в подобен случай.

Прави впечатление прецизния подход при определяне на понятията „нормален” и „труден” клас, поради риска от етикиращо звучене през оценката на преподавателите, което предполага връщане към педагогическите понятия. Много диференцирано са описани критериите за дефиниране, както и авторите на базата, на които се приема съответната класификация. Специфицирането подпомага съдържателното осмисляне на понятията и обосновката за тяхното операционализиране.

Задачите и хипотезите са формулирани ясно, а резултатите са описани коректно. Предложено е и по-широко интерпретиране на малките количествени различия в данните за трудния и нормален клас.

Ценна е частта за приложните аспекти на изследвания проблем. Така тя се превръща в принос на представената дисертация.

В заключение, мога да изразя високата си оценка към работата на Екатерина Димитрова, към добрия фокус върху проблема и значимата за образованието ни проблематика.

Предлагам да бъде присъдена научната и образователна степен „доктор” на Екатерина Димитрова.

27 септември 2011

Антоанета Христова